

Дубравко Ловреновић

ЦЕТИНСКИ КНЕЗ ИВАНИШ НЕЛИПЧИЋ У ПОЛИТИЧКИМ ПРЕВИРАЊИМА У ДАЛМАЦИЈИ КРАЈЕМ XIV И ТОКОМ ПРВИХ ДЕЦЕНИЈА XV СТОЉЕЋА

Значај цетинског кнеза Иваниша Нелипчића (1393—1434) за историју Хрватске, Далмације и Босне још увијек је несразмјеран резултатима историографских истраживања о њему. О Нелипчићу је до сада писано углавном успутно, у склопу већих монографија и у студијама које су се бавиле далматинским политичким приликама с краја XIV и првих деценија XV стољећа.¹⁾ С обзиром на ширину излагане материје, њему је ту нужно припадало другоразредно мјесто. Ипак, то никако не значи да историчари нису уочавали његов значај. Клаић је још крајем прошлог стољећа тврдио да се о њему може »... написати читава

¹⁾ Cattalinich, G.: *Storia della Dalmazia, III, Zara, 1835*; Смички клас, Т.: *Повијест Хрватске, МХ, Загреб, 1882*; Клаић, В.: *Повијест Босне до пропасти краљевства, Загреб, 1882*; Шишић, Ф.: *Војвода Хрвоје Хрватинић и његово доба (1350—1416)*, МХ, Загреб, 1902. (Шишић, Хрвоје); Дабиновић, А.: *Хрватска државна и правна повијест, МХ, Загреб, 1940*. (Дабиновић, Хрватска повијест), Ђоровић, В.: *Историја Босне, I, Београд, 1940*; *Повијест хрватских земаља Босне и Херцеговине од најстаријих времена до године 1463, I, Напредак, Сарајево, 1942*. (Напреткова повијест Босне); Новак, Г.: *Повијест Сплита, I, Сплит, 1957*. (Новак, *Повијест Сплита, I*); Ђирковић, С.: *Историја средњовјековне босанске државе, СКЗ, Београд, 1964*. (Ђирковић, *Историја Босне*); Шуњић, М.: *Далмација у XV стољећу, Свјетлост, Сарајево, 1967*. (Шуњић, *Далмација*); Клаић, В.: *Повијест Хрвата од најстаријих времена до свршетка XIX стољећа, III Загреб, 1972*. (Клаић, В.: *Повијест Хрвата, III*); Клаић, Н.: *Повијест Хрвата у развијеном средњем вијеку, школска књига, Загреб, 1976*; Andreis, R.: *Povijest Trogira* (Превод Владимира Рисмонда), I, Чакавски сабор, Сплит, 1977, Andreis, R.: *Povijest Trogira, I*); Луцић, И.: *Повијесна сведочанства о Трогиру* (Превод Владимира Рисмонда), II, Чакавски сабор, Сплит, 1979, (Луцић, *Повијесна сведочанства о Трогиру, II*); Рачки, Ф.: *Покрет на Славенском југу крајем XIV и почетком XV стољећа, Рад ЈАЗУ, IV, 1868* (Рачки, *Покрет на Славенском југу*); Клаић, В.: *Родословље кнезова Нелипчића од племена Свачић, Вјесник хрватског археолошког друштва, III, Загреб, 1898/99* (Клаић, В.: *Родословље*); Катић, Ј.: *Безе приморске Далмације кроз клишки пролаз од предисторије до пада*

књига . . . « и сврстао га у ред » . . . најзанимљивијих лица славенског југа у првој половини 15. стољећа.»²⁾

Овај рад представља покушај да се на основу литературе и објављене грађе — уз нешто архивских података — формира цјеловита представа о Нелипчићевој улози у далматинским политичким приликама од 1393. до 1420.

*
* * *

Неријешено и више пута актуелизирано питање политичког суверенитета, једна је од константи средњовјековне историје Далмације.³⁾ Све до почетка XV стољећа она је представљала подручје подложно честим смјенама власти.⁴⁾ Крајем XIV и почетком XV стољећа политичка нестабилност на овом подручју достигла је кулминацију заплета у којим су активно учествовали Угарска, Венеција и Напуљска краљевина, те хрватски и босански обласни господари.

Њихов ривалитет створио је у далматинским градовима увјерење да само отпором могу осигурати несметан развој и даље ширење градске аутономије.⁵⁾ Суочени са страним освајачким тежњама градови су тражили заштиту од обласних господара из залеђа, мада ни њихову управу нису увијек сматрали најсретнијим рјешењем. С друге стране, осамосталени феудалци успостављали су тијесне везе с приморским градовима који су чинили широк ланац што је везивао Далмацију с Балканом и Европом.⁶⁾ Почетком XIV стољећа, у вријеме премоћи брибирских кнезова, који су држали кнежевске части у далматинским градовима, створени су увјети за њихово срастање с хрватским

Венеције, Старине, 51, Загреб, 1962 (Катић, *Везе приморске Далмације*); Солдо, О. Ј.: *Цетина — средњовјековна жупанија и кнештво Нелипчића*, Сињска споменица 1715—1965, Сињ, 1965 (Солдо, *Цетина*); Шуњић, М.: *Помјерање млетачких граница у Далмацији и односи са сусједима*, Годишњак Друштва историчара БиХ, 15, Сарајево, 1966 (Шуњић, *Помјерање млетачких граница*)

²⁾ Клаић, В.: *Родословље*, 11

³⁾ Далмација је у територијалном погледу била знатно сужена у ово вријеме. Обухватала је само Поморје од Зрмање до Неретве и отоке од Крка до Корчуле. Форетић, В.: *Оток Корчула у средњем вијеку до године 1420*. Дјела ЈАЗУ, Загреб, 1940, 166

⁴⁾ Клаић, Н.: *Проблем врховне власти над Далмацијом до почетка XV стољећа*, Зборник Задар, Загреб, 1964, 141—167 (Клаић, Н.: *Проблем врховне власти над Далмацијом*)

⁵⁾ Новак, М.: *Аутономија далматинских комуна под Венецијом*, Задар, 1965, 29

⁶⁾ Freidenberg, M.: *Dinamika gradske strukture u Dalmaciji od XIV do XVI stoljeća*, Радови ЈАЗУ у Задру, Задар, 1977, 71.

територијем у једну политичку цјелину.⁷⁾ Мада је власт Брибираца била кратка, оставила је трајне посљедице. У бурним временима која су долазила она је представљала подстицајан примјер обласним господарима из далматинског залеђа, чија је улога у политичком животу градова постала пресудном.

Њихов значај порастао је особито након смрти угарско-хрватског краља Лудовика I Анжуvinца (1382). Тада је постало јасно да одредбе Задарског и Торинског мира из 1358. и 1381, којим се Венеција одрекла свих права на Далмацију, неће моћи и даље вршити улогу трајних регулатора млетачко-угарских односа на овом простору. Дубоке промјене које су се одиграле крајем XIV и почетком XV стољећа (смрт краља Лудвика 1382, устанак хрватског и угарског племства 1385, долазак Сигисмунда Луксембуршког на власт у Угарској и Хрватској 1387, успостављање босанске власти у Далмацији и дијелу Хрватске 90-тих година XIV стољећа, слом устанка 1394, крунисање Ладислава Напуљског у Задру 1403. за угарско-хрватског краља, те продаја Далмације Млечанима 1409), нагнале су далматинске градове да траже савезнике у обласним господарима из залеђа, с чијим територијем су и сами граничили. И феудалци су увидјели све користи које би могли извући из овог односа. Тако су на бази различитих мотива створени увјети за тјешње међусобно повезивање. При томе треба свакако водити рачуна о чињеници да је омјер њихових снага често био подложен промјенама и да градови нису увијек представљали лак и незаштићен плијен. Истовремено, градови су тек повремено иступали јединствено и углавном су сваки за себе рјешавали кризне ситуације. За далматински средњовјековни град није било одлучујуће коју ће власт признати, већ став те власти према градској аутономији. То је пресудно одређивало њихове односе.⁸⁾

Међу хрватским феудалцима који су од 90-тих година XIV ст. све снажније утјецали на опћи ток збивања у Далмацији, посебно мјесто припало је цетинском кнезу Иванишу Нелипчићу. Снажењу велике господе у Хрватској, којој је у вријеме Лудовика I (1342—1382) знатно био скучен простор дјеловања, доприносио је и сам краљ Сигисмунд Луксембуршки (1387—1437). Мноштво владарских титула значило је за њега не само извор части и прихода, већ и преузимање низа обавеза које су га одвлачиле на друге стране. У Хрватској, то је нужно водило опсежној децентрализацији.⁹⁾ Поред тога, неке жупе су под обликом донације припадале појединим великашима,¹⁰⁾ који су тиме

⁷⁾ Клаић, Н.: *Проблем врховне власти над Далмацијом*, 163

⁸⁾ Раукар, Т.: *Комунална друштва у Далмацији у XIV стољећу*, Хисторијски зборник, XXXIII—XXXIV, Загреб, 1980/81, 174

⁹⁾ Дабиновић, *Хрватска повијест*, 242

¹⁰⁾ Исто, 244

добивали могућност за готово самостално иступање према владару. Једна од таквих била је и цетинска жупа. Из ње су Нелипчићи проширили свој посјед и утјецај на сјевер до Велебита, а на југ скоро до Неретве.¹¹⁾

Осим што су токови бурне међународне политике, који су се на драматичан начин преламали у Далмацији, утјецали већ сами по себи на Нелипчићево укључивање у њих, и положај његових земаља дјеловао је у том правцу. Наслиједивши од оца цетинску жупанију са Сињем,¹²⁾ Нелипчић је загосподарио територијем од посебног стратешког значаја. У глобалним плановима свих претендената на врховну власт у Далмацији, ово подручје улазило је у сферу најужег интересовања.

Иванишев отац, кнез Иван Нелипчић, умро је између 1. децембра 1377. и 6. октобра 1379.¹³⁾ Иза њега остала је удовица Маргарета, која је, умјесто своје недорасле дјеце, једно вријеме управљала богатом баштином Нелипчића.¹⁴⁾ Сигисмунд је већ на почетку своје владавине добро уочио значај који би Нелипчићи могли имати за консолидацију угарске власти у Далмацији. Зато их је одмах настојао искористити за своје политичке циљеве. Почетком маја 1388. позвао је Маргарету да, уз остале хрватске великаше, интервенира у Трогиру у корист Кажотића против неких побуњеника у граду.¹⁵⁾ И градови на обали увиђали су потребу за успостављањем тјешњих веза с Нелипчићима. Први су реагирали Сплићани; 7. маја 1388. настојали су привољети Нелипчића да им помогне »... против устаника и противника свете круне угарске.«^{15а)} У септембру 1390. примили су Задрани Маргарету и Иваниша међу градске племиће.¹⁶⁾ Само двије године касније, 13. октобра 1392, поклонили су им Трогирани кућу и врт у граду и села: Прапратницу, Љубитову и Дащане. Даровницу су образлагали чињеницом што су им Маргарета и Иваниш у »... тешким приликама, опасностима и непријатељском насртајима пружили многоструку помоћ са својим људима.«¹⁷⁾ Мада није изричито наведено, може се претпоставити да су Нелип-

11) О томе види: Клаић, Н.: *Друштво у средњовјековној Хрватској с посебним обзирима на његов развитак у цетинској крајини*, Знaнствени скуп: *Цетинска крајина од претхисторије до доласка Турака*, Сињ, 3—6. јуна 1980, Хрватско археолошко друштво, Сплит, 1984, 265—273

12) Клаић, В.: *Родословље*, 7

13) О датуму смрти кнеза Ивана Нелипчића мишљења се разилазе. О томе види: Крекић, В.: *Један млетачки документ о Нелипчићима*, Хисторијски зборник, XIX—XX, 1966/67, 413—418

14) Клаић, В.: *Родословље*, 7

15) Исто, 10

15а) Фејер, G.: *Codex diplomatic Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, X/3, Budaе, 1839, 81

16) Клаић, В.: *Родословље*, 10

17) Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 777—779

чићи помагали Трогиране у току босанских настојања да задобију град. Томе у прилог ишла би и околност што је у Трогиру иначе постојала јака опозиција босанској власти. Након Твртка I, Трогирани су је покушали збацити. У тим догађајима одређену улогу имали су и Нелипчићи.¹⁸⁾ Њихов став, у овом случају, био је увјетован и Твртковим држањем које на територији у хрватском залеђу није поштовало затечено уређење као у далматинским градовима.¹⁹⁾ Овако успостављени односи између Трогирана и Нелипчића развијали су се и даље узлазном линијом. Сљедеће, 1393. године, Иваниш је био изабран за градског кнеза.²⁰⁾ Ову дужност обављао је до јуна 1395.²¹⁾

I

Са 1393. годином ступио је Нелипчић самостално у јавни живот у коме је дјеловао више од 40 година. Тада није био међу феудалцима који су, након смрти краљице Марије, признали Сигисмунда. У записницима трогирских вијећа забиљежено је под 15. априлом 1393. да је краљевство без владара, » . . . Стојећи под заштитом цетинског кнеза . . .«, нису га хтјели признати ни Трогирани.²²⁾ Ускоро се показало да су Нелипчић и Трогирани прецијенили своје снаге. Њихове позиције још нису биле такве да би самостално могли иступати према владару. Наредни догађаји то потврђују. Већ крајем 1394. Трогирани су признали угарску власт. У јуну 1395. изабрали су Задранина Јакова Радушића за кнеза.²³⁾ Јачање угарског утјецаја осјетило се и у другим комунама.²⁴⁾ Овај нагли преокрет неповољно се одразио на Нелипчићевом положају. У ситуацији када је још увијек чинио активну опозицију Сигисмунду, био је потпуно потиснут из Трогира. Спор који се у ово вријеме водио између њега и Трогирана због неких новчаних потраживања цетинског кнеза и настојање Трогирана да преко Сигисмунда избјегну обавезу,²⁵⁾ рјечито говоре о Нелипчићевом измијењеном положају. Истина, опће далматинске прилике овога времена, нестабилне и пром-

¹⁸⁾ Andreis, *Povijest Trogira*, I, 127—128.

¹⁹⁾ Ђирковић, *Историја Босне*, 164; Klaić, V.: *Acta Keglevichiana* (1822—1527), Загреб, 1917, 5—6

²⁰⁾ Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 777—779

²¹⁾ Rački, F.: *Notae Johannis Lucii*, *Starine*, JAZU, 13, 1881, 250 (Rački, *Notae*).

²²⁾ Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 783; Рачки, *Notae*, 249

²³⁾ Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 783, 787—788; Рачки, *Notae*, 250

²⁴⁾ Напреткова *повијест Босне*, 361

²⁵⁾ Andreis, *Povijest Trogira*, I, 136; Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 822

јењиве,²⁶⁾ и даље су отварале широке могућности за дјеловање обласних господара из залеђа. О некој значајнијој Нелипчићевој активности, ипак, нема спомена. Промјена је наступила тек почетком XV стољећа. Тада се босански војвода Хрвоје Вукчић оженио Нелипчићевом сестром Јеленом. Нелипчићи и Хрвати-нићи склопили су савез.²⁷⁾ Нелипчићева активност у Далмацији, током наредних година, одвијала се у том знаку.

Осим породичних веза које су несумњиво допринијеле тјешњем повезивању Иваниша и Хрвоја, дјеловале су у том правцу и неке друге, не мање значајне околности. Преузевши, након смрти краља Твртка I, улогу носиоца босанских аспирација према Далмацији, Хрвоје је приморао сусједну хрватску властелу да новцем откупљује своју безбиједност. Павле Зрињски је одбио да плати 200 дуката. Зато су му били опустошени посједи.²⁸⁾ Овај примјер могао је дјеловати и на Нелипчића да се приклони Хрвоју. Не смије се у свему занемарити ни она позитивна страна. Везивање за моћног босанског господара стављао је Нелипчићу у изглед стјецање нових посједа и прихода. На крају, и положај њихових територија које су граничиле, дјеловао је сам по себи у назначеном правцу.²⁹⁾

Прво заједничко иступање десило се већ у љето 1398. Тада су сплитски пучани устали против властеле и завели своју управу у граду. Протјерани племићи били су против Сигисмунда. Зато су их Иваниш и Хрвоје настојали искористити за своје политичке циљеве.³⁰⁾ Истовремено, Сигисмунд је губио позиције у Далмацији, дајући противницима прилику да се повежу с босанским краљем и великашима, а преко њих и са Ладиславом Напуљским.³¹⁾ Ове околности дале су нови импулс Нелипчићевој дјелатности на почетку XV стољећа.

У прољеће 1401, након што је Нелипчић обновио ранија новчана потраживања, запријетила је Трогиру опасност од његовог напада. Нелипчићево самоувјерено држање подстицано је истовремено Сигисмундовим заточеништвом у Угарској. Добро су то осјећали и Трогирани. Показали су се зато много попус-

²⁶⁾ Катић, *Везе приморске Далмације*, 307.

²⁷⁾ Неки подаци указују да је приближавање Нелипчића и Хрвати-нића почело још раније. Када је 2. септембра 1392, Хрвојевом брату, бану Вуку Вукчићу, додијељено задарско грађанство били су присутни и рођаци »... domini comitis Yuani et comitis Ioannis de Nelipitio...« Шишић, Ф.: *Љетопис Павла Павловића, патриција задарскога*, Вјестник краљ. хрват. слав. зем. архива, VI, Загреб, 1904, 16; Шишић, Хрвоје, 86

²⁸⁾ Ђирковић, *Историја Босне*, 194

²⁹⁾ Солдо, *Цетина*, 85

³⁰⁾ Новак, Г.: *Повијест Сплита*, I, 211—212; Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 808—809

³¹⁾ Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 809

тљивијим него прије неколико година, када су се нашли пред истим Нелипчићевим захтјевом. Крајем маја 1401, одлучено је да бискуп посредује код Нелипчића и понуди му да сам изабере Далматинце који ће арбитрирати у спору.³²⁾ Рјешење је ускоро постигнуто — 3. јуна 1401. Трогирани су исплатили Нелипчићу дуг од 1000 либара, а он је 7. јуна повукао раније захтјеве.³³⁾ То, ипак, није значило и његово дефинитивно одустајање од намере да поврати изгубљене позиције у граду. Најприкладнијим начином за остварење тог циља и тада му се чинило заједничко иступање с Хрвојем. При томе је настојао увјерити Трогиране да пристајање уз босанског господара представља најбоље рјешење у тадашњим околностима. Његова акција ишла је и даље. Ускоро им је упутио захтјев да му уступе лађе којима би спријечио довоз хране угарској посади у Омишћу.³⁴⁾ Трогирани су 17. септембра 1401. одбили молбу. Да га не би у потпуности озловољили упутили су му као поклон сандук стријела и модиј барута за бомбарду.³⁵⁾ Нелипчић је, међутим, осјећао несигурност њиховог положаја. То га је охрабрило да заједно са вице-баном затражи да признају напуљску власт. Запостављени од Сигисмунда, изложени сталном Нелипчићевом притиску, Трогирани су 21. новембра 1401. показали спремност да удовоље његовом захтјеву, али су то увјетовали истим поступком осталих Далматинаца, посебно Задрана и Шибенчана.³⁶⁾ У овим околностима порастао је значај Клиса, којег је држала угарска посада. Нелипчић је своју акцију усмјерио на Клис и опсејо га јаким снагама. У Трогиру се већ 7. децембра знало да је Нелипчић заузео Клис. Послије неколико дана (22. децембра) вијест о томе била је и званично потврђена. За опскрбу Клиса послано је цетинском кнезу 100 галета вина.³⁷⁾ Нелипчићевим запосједањем овог утврђења позиција приморских градова нагло је ослабила. Показали су се много попустљивијим.

И Ладислављеви поступци откривају колико се у Напуљу водило рачуна о Нелипчићевом држању. Кад је 21. фебруара 1402. краљ тражио од Шибенчана да му до Ускрса исплате 90 форинти позивао се на одговор који је о томе био постигнут с цетинским кнезом.³⁸⁾ Овом приликом Нелипчић се први пут спомиње као »кнез Раме«, која се налазила у самом средишту босанске државе. Није познато како и када је Нелипчић добио

³²⁾ Rački, *Notae*, 254; Andreis, *Povijest Trogira*, I, 136

³³⁾ Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 822

³⁴⁾ Исто, 822

³⁵⁾ Rački, *Notae*, 255

³⁶⁾ Исто, 255

³⁷⁾ Исто, 255

³⁸⁾ Шишић, Ф.: *Неколико исправа из почетка XV стољећа*, Старине, 39, Загреб, 1938, 180—181 (Шишић, *Неколико исправа*)

Раму. Није искључено да му је овај териториј дарован за услуге учињене Босанцима у сукобима око Далмације.

Истовремено, Нелипчићев Сињ постао је Хрвојево упориште одакле је управљао акцијом у Далмацији. У прољеће 1402. упутили су Трогир и Шибеник посланике у Сињ. Повеља коју су, у име краља Остоје, Иваниш и Хрвоје издали Шибенику 13. маја 1402. само потврђује Нелипчићев значај у овим збивањима. Уз Хрвоја, и он је тада гарантирао Шибенчанима досљедно поштивање свих старих права.³⁹⁾ Чини се, ипак, да њихове позиције још нису биле сигурне. Иако је Шибеник показао спремност да прихвати босанску власт, поступали су доста обазриво. Између осталог, обавезали су се да неће дозволити изградњу било каквог утврђења у Шибенику и његовом дистрикту. Обезбавили су, такођер, да ни под каквим увјетима неће допустити Власима обављање испаше на територији Шибеника под пријетњом казне од 200 дуката. У случају прекршаја, 100 дуката припало би старјешини Влаха, а 100 шибенској комуни.⁴⁰⁾

Тако је Нелипчић као хрватски феудалац до почетка XV стољећа био потпуно увучен у токове босанске политике у Далмацији. Ако му до тада и није припадала улога независног чиниоца, ипак је до 1402. испливао на површину струје усмјерене из Босне према овом подручју.

На његов тадашњи положај повољно је дјеловала и угарско-хрватска династичка криза. Након безуспјешног похода Павла Бешењија она је ушла у критичну фазу. Ако се има у виду да су Задар и Сплит још од раније признали напуљску власт и да је читаво племство од Драве до Приморја стало на страну краља Ладислава,⁴¹⁾ онда се може добити и доста јасна представа о повољној ситуацији у којој је Нелипчићу припало запажено мјесто.

Половином 1402. упловила је напуљска флота адмирала Алојзија Алдемариска у Јадранско море.⁴²⁾ Али, нова власт није се могла консолидирати без помоћи са стране. Зато је Алдемариско, осјећајући и сам несигурност свог положаја, настојао помоћу Иваниша и Хрвоја остварити овај важни задатак. Почетком 1403. заказан је у близини Трогира њихов састанак, а 22. марта 1403. у Трогиру је било закључено да се скупи новац потребан за трошкове дочека. На захтјев Иваниша и Хрвоја био је отписан дуг кнеза Ивана Мишљеновића у износу од 100 дуката.⁴³⁾

³⁹⁾ Исто, 183—185; Шишић, *Хрвоје*, 144

⁴⁰⁾ Шишић, *Неколико исправа*, 183—185

⁴¹⁾ Ђирковић, *Историја Босне*, 195

⁴²⁾ Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 830

⁴³⁾ Исто, 832

Сплит, који се раније највише противио завођењу босанске власти, и сада је настојао под сваку цијену избјећи судбину из 90-тих година XIV стољећа. Ипак, почетком априла 1403, Нелипчић је био изабран за доживотног градског кнеза.⁴⁴⁾ Тим поводом, даровани су њему и босанском краљу Остоји неки посједи у граду.^{44а)} Настојећи удовољити Нелипчићу, уступили су му Спличани 17. маја 1403. »... omnes domos, terras et possessiones...« покојнога Ивана Маринина из Сплита, смјештене у граду и сплитском дистрикту. Захваљујући се на многим његовим добротинствима, изражавали су наду да ће и убудуће тако поступати.⁴⁵⁾

Средином 1403. очекивао је Нелипчић, уз Хрвоја и бројну босанску властелу, долазак напуљског краља Ладислава у Задар.⁴⁶⁾ Ладислављев долазак, међутим, није испунио очекивања. Његово крунисање у Задру, аугуста 1403, сматрано је неважећим.⁴⁷⁾ Он је и иначе дјеловао млако и бојажљиво. Ускоро се почео спремати за одлазак. Мислио је само на то како да осигура положај у градовима који су признали напуљску власт. Зато је улогу кнеза у Сплиту повјерио адмиралу Алдемариску, који се на том положају спомиње први пут 10. септембра 1403.⁴⁸⁾ Нелипчић је, у међувремену, смијењен с те дужности, али је ускоро поново избио у први план. То се десило када је Ладислав, пред одлазак из Далмације, одлучио да подигне утврђења у неким градовима. Његова одлука изазвала је противљење. Трогирско вијеће закључило је 22. септембра 1403. да се упуте посланици босанском краљу и другим, с циљем »... да се на сваки начин спријечи градња тог каштела.«⁴⁹⁾ Шибенчани су отишли и корак даље. Почетком октобра 1403. склопили су савез с Трогиранима. Истовремено, одлучили су да преговарају с Нелипчићем и Хрвојем.⁵⁰⁾ Ако је до преговора дошло, вјероватно су их Шибенчани подсјетили и на обећање дато граду 13. маја 1402. да ни под каквим околностима неће дозволити изградњу

⁴⁴⁾ *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, XII, Spalato, 1889, 159; *Malysz, E.: Zsigmondkori okleveltar*, II/1, Budapest, 1956, 281 (*Malysz, E.: Zsigmondkori okleveltar*, II/1)

^{44а)} *Malysz, E.: Zsigmondkori okleveltar*, II/1, 281.

⁴⁵⁾ Шишић, *Неколико исправа*, 201—202; *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, IV, Spalato, 1881, 87; *Malysz, E.: Zsigmondkori okleveltar*, II/1, 287.

⁴⁶⁾ Шишић, *Неколико исправа*, 209—211; Шишић, *Хрвоје*, 155—156.

⁴⁷⁾ О томе види: Дабиновић, *Хрватска повијест*, 237—238; Шишић, *Хрвоје*, 157—158.

⁴⁸⁾ *Bullettino*, XII, 160; Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 834.

⁴⁹⁾ Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 835.

⁵⁰⁾ Исто, 835—836.

утврђења у Шибенику и његовом дистрикту.⁵¹⁾ Нелипчићева и Хрвојева интервенција, која је по свему судећи уследила, увјерила је Ладислава у неопходност одустајања од ове намјере.⁵²⁾

II

Ново раздобље Нелипчићевог ангажовања у Далмацији означило је одлазак Ладислава Напуљског. Истина, везе успостављене с Хрвојем и тада су одређивале његово понашање. Међутим, Ладислављева одсутност и Хрвојева заузетост у Босни, гдје је након свргавања краља Остоје био изложен непрестаном угарском притиску, отворили су Нелипчићу могућност и за самосталније иступање. Његове везе с градовима постале су интензивније. Значај који му је тамо придаван илуструју и чести дарови којим су га обасипали Трогирани током 1403, 1405 и 1407.⁵³⁾ Поред ових, чинили су му Трогирани и уступке друге врсте: 22. новембра 1404. дозволили су његовим Власима да проведу зиму у трогирском дистрикту, а 22. маја 1406. одобрили су цетинској кнегињи да из Трогира изведе 30 модија жита.⁵⁴⁾

Друга трогирска одлука добива свој пуни смисао и значај тек у свјетлу чињенице да је статутарним одредбама већине далматинских комуна било строго забрањено извозити жито.⁵⁵⁾ Слично су поступали и Шибенчани, јер су једним дугим дијелом свог територија граничили с подручјем Клиса.⁵⁶⁾

Ладислављева одсутност и Хрвојева заузетост у Босни увјетовали су промјену у Нелипчићевом држању. Средином 1406. он је пристао уз Сигисмунда. Овој промјени допринио је и Никола Франкопан, крчки и сењско-модрушки кнез. Он је 17. августа 1406. склопио савез с Иванишем.⁵⁷⁾ Тако су се удружила два најјача феудалца у Хрватској, Никола у сјеверној, и Иваниш у јужној. Угарска странка добила је значајног присталицу.⁵⁸⁾ Уз остало, то је резултирало појачаним Сигисмундовим притиском на Босну.⁵⁹⁾

⁵¹⁾ Види напомену 40.

⁵²⁾ Шишић, *Неколико исправа*, 222—223; Рачки, *Покрет на Славенском југу*, 68.

⁵³⁾ Раџки, *Notae*, 256—263.

⁵⁴⁾ Исто, 261.

⁵⁵⁾ Раукар, Т.: *Нав. дјело*, 158.

⁵⁶⁾ Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 850.

⁵⁷⁾ »... *Litterae foederis inter Johannem Cettinae, Clisiae, Ramaeque Comitum ac Nicolaum Wegle, Modrus, Segmiaequae Comitum. Datae die XVII Augusti A. D. MCDVI.*« Fejer, G.: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, X, IV. Budae, 1841, 580; Клаић, В.: *Крчки кнезови Франкопани*, МХ, Загреб, 1901, 196 (Клаић, В.: *Крчки кнезови*).

⁵⁸⁾ Клаић, В.: *Крчки кнезови*, 196.

⁵⁹⁾ Рачки, *Покрет на Славенском југу*, 89—90.

Промјена у Нелипчићевом држању била је и Ладиславу сигнал за подузимање одређених мјера. Јер, пријетила је опасност да примјер цетинског кнеза слиједе и други. Сигуран ослонац нашао је и овај пут у Хрвоју. Њихова заједничка акција ускоро је показала резултат. Још током 1406. Нелипчић је пристао уз напуљску странку.⁶⁰⁾ И идуће године он је уз Ладислава. У исправи од 27. јула 1407. краљ га је називао »... consiliarius et fidelis poster dilectus«.⁶¹⁾ Исте године, 23. децембра, Нелипчић је, заједно са босанским краљем Твртком II и херцегом Хрвојем, интервенирао у Венецији у корист Сандаља Храпића, Павла Радиновића, те Јурја Радивојевића и његовог брата Вука.^{61a)} Дефинитиван крај Нелипчићевог лавирања означила је велика Сигисмундова пobjеда у Босни 1408. Под дојмом овог догађаја он се приклонио побједнику. Његов примјер слиједио је и Хрвоје. Сигисмунд је, као и Ладислав, добро знао да у Хрватској, а поготово у Далмацији неће моћи ништа остварити без Нелипчићеве подршке. Зато је радосно дочекао ову промјену.⁶²⁾

Нови односи између Сигисмунда и Иваниша званично су потврђени краљевом повељом од 14. новембра 1408, издатај у Будиму, којом је цетинском кнезу потврдио каструм Прозор на ријечи Рами. Овдје се, међутим, није радило само о једностраном чину. Као угарском вазалу, и цетинском кнезу биле су наметнуте сасвим конкретне обавезе. Нелипчић је тада припадао кругу феудалаца који су признали угарску власт преузивши задатак да Сигисмунда круништу босанском круном, свечано и с почастима као у вријеме Твртка I. Сигисмунду и његовим насљедницима обећана је вјерност за сва времена.⁶³⁾

Угарска пobjеда у Босни 1408. није означила само босански раскид с напуљским двором. Резултирала је и значајним промјенама у Далмацији.⁶⁴⁾ Нелипчићев и Хрвојев политички заокрет увјерио је Ладислава у неминовност повлачења с овог подручја. Јула 1409. продао је Млечанима за 100 000 дуката своје преостале посједе у Далмацији — Задар, Врану, Новиград и Паг. Они су их преузели без већих потешкоћа. У септембру

⁶⁰⁾ Новак, Г.: *Повијест Сплита*, I, 232.

⁶¹⁾ Рачки, Ф.: *Извадци из краљ. осредњег архива у Напуљу за југославенску повиест*, Архив за повјестницу југославенску, VII, Загреб, 1863, 69—71.

^{61a)} Љубић, Ш.: *Листине о одношајих између Јужнога Славенства и Млетачке Републике*, В, Загреб, 1875, 107—110; Шишић, Хрвоје, 202.

⁶²⁾ Катић, *Везе приморске Далмације*, 310.

⁶³⁾ Шишић, *Неколико исправа*, 312—314; Malyusz, E.: *Zsigmond-kori okleveltar*, II/2, Budapest, 1959, 182; Рачки, *Покрет на Славенском југу*, 99; Ђирковић, *Историја Босне*, 211.

⁶⁴⁾ Cessi, R.: *Storia della Repubblica di Venezia*, I, Милано-Месина, 1943, 355, сматра да тада далматинско питање, на одређен начин, прераста у европски проблем.

1409. признали су њихову власт Раб и Нин. У децембру исте године поставили су своје кнезове на Цресу и Осору.

Млечани су тиме поново ступили на »... прво попрште своје копнене и поморске величине...«⁶⁵) Нелипчић се нашао у потпуно новој и помало неочекиваној ситуацији. Ако је до 1409, мање или више, и био у Хрвојевој сјени, од тог времена је наступио дефинитивни преокрет. Он је на површину далматинских збивања потпуно избацио цетинског кнеза. Наредних година Нелипчић се појављује као личност чији је став умногоме, понекад и пресудно, утјецао на општи ток збивања.

Повратак Венеције на источну јадранску обалу није отворио само питање сређивања односа са Сигисмундом већ, у првом реду, с феудалцима који су држали посједе у Далмацији и њеном непосредном хрватском залеђу. Већина од њих, као хрватски бан Карло Курјаковић, кнез Никола Франкопан и херцег Хрвоје Вукчић, настојала је компромисном политиком према новом сусједу сачувати своје посједе. Тим више, добио је на значају Нелипчић.

III

Млетачка опсада Шибеника, која је отпочела у октобру 1409, унијела је потпуно нову компоненту у Нелипчићев положај. Наредну деценију обиљежила је његова упорна и досљедна борба против Млечана.

Тада се на Шибенику, као и иначе, јаче осјетила осцилација политичких снага у залеђу и на Јадрану.⁶⁶) Одбрамбену моћ града од почетка је слабио антагонизам пучана и племства. Управо тих дана он се претворио у отворени сукоб. Дио промлетачки оријентираног племства истјеран је из града.⁶⁷) Протјерани су се повезали с Млечанима и уступили им куле на уласку у луку. Тиме су знатно отежали и онако неповољан положај града.

Шибеник је, ипак, одбио млетачки позив за предају. Велике наде полагане су у Нелипчића. Он је тада опасно довео у питање млетачку акцију на Шибеник. Према извјештају задарских провизора, упутио је Шибенчанима 300 војника, а они су га истовремено звали за кнеза.⁶⁸) Упуство издано у Венецији 25. октобра 1409. Петру Лоредану, који је полазио под Шибеник,

⁶⁵) Исто, 317; Клаић, Н.: *Проблем врховне власти над Далмацијом*, 147.

⁶⁶) Лучић, Ј.: *Прилог повијести веза између Шибеника и Дубровника у средњем вијеку*, Хисторијски зборник, 21—22, 1968/69, 329.

⁶⁷) Грубишић, С.: *Шибеник кроз стољећа*, Шибеник, 1974, 36.

⁶⁸) Љубић, Ш.: *Листине о одношајих између Јужнога Славенства и Млетачке Републике*, VI, Загреб, 1878, 34—36 (*Листине VI*), Клаић, В.: *Повијест Хрвата*, III, 66.

открива да су тамо били детаљно упознати са Нелипчићевим држањем. Зато је сматрано неопходним придобити Нелипчића за сарадњу и предочити му сву корист коју би имао од тога. Лоредано га је требао подсјетити на њихове дотадашње добре односе и млетачку наклоност према њему, али и запријети оружаном интервенцијом уколико не промијени држање.⁶⁹⁾ Из свега јасно произилази да је у Венецији придаван велики значај сарадњи с цетинским кнезом. Тамо се добро знало да ће његов став бити можда и пресудан за крајњи исход рата. То су на вријеме схватили и у Шибенику. Почетком октобра 1409. Нелипчић је, пристанком пука, био изабран за кнеза.⁷⁰⁾

Мада се не може освијетлити Нелипчићева стварна улога у сузбијању млетачких напада на Шибеник, извјесно је да они крајем 1409. и током 1410. нису донијели резултата. Тек су почетком 1411, преузимањем Островице и Скрадина, кључних стратешких тачки за посјед Задра и Шибеника, Млечани могли обновити ратне операције у Далмацији и појачати притисак на Нелипчића.

Све упућује на то да је припремана акција ширих размјера. Нелипчић је требао активно учествовати у догађајима. То индиректно потврђује намјера о којој је у Венецији расправљано 3. марта 1411. Планирано је да се преко неке повјерљиве особе, упућене у прилике у Угарској и Далмацији и блиске Нелипчићу и Сандаљу Хранићу, покуша придобити цетински кнез за акцију запосједања Шибеника и Трогира. У случају да задобију било који од ова два града, Млечани су били спремни да га награде са 10 000 дуката.⁷¹⁾ Када је постало јасно да од сарадње с Нелипчићем нема ништа, у Венецији су већ 28. априла 1411. кројени сасвим нови планови. Сада је разматрана могућност да се преко угарских коњаника, који су боравили у Шибенику, покуша задобити град. Напосљетку, договорено је да их, уз награду од 1000 дуката, настоје ангажовати за пустошење Нелипчићевих посједа.⁷²⁾ Када ни овај план није остварен, превладало је, средином маја 1411, мишљење да се потражи помоћ Сандаља Хранића.⁷³⁾

Слиједећих мјесеци нема вијести о ратовању. Млечани су главну пажњу усмјерили на ратно поприште у Фурланији, а Нелипчић се примирио. Шибенчани су се у то вријеме толико осмјелили да се нису устручавали нападати и на дубровачке бро-

⁶⁹⁾ *Листине VI*, 38.

⁷⁰⁾ »... Curia loquatur cum Popularibus de elligendo comite; electus in Consilio Comes Joanne Cetine.« Архив ЈАЗУ, Оставштина Ивана Луцића Трогирачина, XX-12/29, 15 (А. ЈАЗУ, Л. О.).

⁷¹⁾ *Листине VI*, 141—142; Клаић, В.: *Повијест Хрвата*, III, 68.

⁷²⁾ *Листине VI*, 156—157; Клаић, В.: *Повијест Хрвата*, III, 68.

⁷³⁾ *Листине VI*, 158—159.

дове. О томе говори дубровачка жалба Нелипчићу од 24. фебруара 1411. на поступак неких Шибенчана који су тих дана, двјема баркама напали и оплијенили једну дубровачку барку.⁷⁴⁾

И Нелипчићев положај према Млечанима тада сигурно није могао бити лош. Почетком 1412. Млечани су се вратили старој идеји да дипломатским средствима измијене његово држање.⁷⁵⁾ Догађаји су, међутим, захваљујући једном неразумном Сигисмундовом потезу, ускоро добили нови ток. Он је одлучио да војном интервенцијом сруши власт пучана и у Шибенику успостави ранију управу племића. Нелипчић је и сâм непосредно учествовао у акцији. Заједно с угарским заповједником Петром Мишлином ушао је 7. маја 1412. у град, погубио главне вође пучана и успоставио стару власт племића.⁷⁶⁾ Ускоро је у граду преовладало мишљење да најцјелисходније рјешење представља предаја Млечанима. На такво расположење није могао утјецати ни сам Нелипчић. Споразум о предаји Шибеника постигнут је 30. октобра 1412. Млечани су и тада, у тренутку преузимања града, још увијек страховали од евентуалних Нелипчићевих акција. Зато је осмим чланом мировног уговора било прецизирано да заплијене сав његов новац и иметак у Венецији — било да се радило о депозиту или комори са приходима (штедионици) — и да их, у случају поновних разарања, предају шибенској комуни.⁷⁷⁾ Осим што говори о плановима како да се сузбије Нелипчић, осми члан мировног уговора истовремено свједочи и о значајним економским везама успостављеним између цетинског кнеза и Венеције.⁷⁸⁾

Падом Шибеника измијенио се и Нелипчићев положај према Сигисмунду. Сада је постало јасно да је цетински кнез остао једина озбиљна препрека млетачком запосједању Далмације. Разумљиво је, стога, што је Сигисмунд 28. новембра 1412. признао Нелипчићеву кћерку Катарину баштеницом очевих имања уколико би он умро без мушких потомака.⁷⁹⁾ Сагледана у цјелини, његова позиција ипак је била отежана. Осим пада Ши-

⁷⁴⁾ »... Strenue et potens domine ac amice carissime habuimus de certi aliquos cives sebenici in duabus barchis diebus his unam barcham nostram hostiliter aggressos fuisse et res et mercantias ex ea fuisse depre-datos...«. Historijski arhiv u Dubrovniku, Lettere et commissioni di Levante, VII, fol. 2, 24. 2. 1411.

⁷⁵⁾ Листине VI, 133.

⁷⁶⁾ Листине VI, 260; Fejer, G.: *Codex diplomaticus Hungarie ecclesiasticus ac civilis*, X, V, Budac, 1842, 387—388; Клаић, В.: *Повијест Хрватата*, III, 74—75; Catalinich, G.: Нав. дјело, 103.

⁷⁷⁾ Листине VI, 288—293; Солдо, Цетина, 92.

⁷⁸⁾ Још је Нелипчићев отац имао крупне економске интересе у Венецији, улажући новац у млетачку »Camera frumenti«. О томе види: Крекић, В.: Нав. дјело, 417.

⁷⁹⁾ Клаић, В.: *Крчки кнезови*, 204.

беника, томе је допринијело и смјењивање Карла Курјаковића с положаја хрватског бана средином 1412. и Хрвојева политичка изолација према Сигисмунду која је наступила почетком 1413. Тако је сав терет борбе против Млечана у крајевима јужно од Велебита потпуно пао на Нелипчића.⁸⁰⁾

Потписивање примирја између Венеције и Угарске у Кастелету априла 1413. није за Нелипчића значило преузимање било каквих обавеза. Он је и даље окупљао војску на шибенском подручју и вршио ратне припреме. Почетком маја 1413. увјеравао је Шибенчане у своје добре намјере, али је упозорио да неће напустити шибенску околину све док му краљ не изда такво наређење. Своје дјеловање настојао је поставити у шири контекст угарско-млетачких односа, сматрајући да му припада подручје »... usque decursum fluminis Carthe.«⁸¹⁾ Млечани нису хтјели прихватити овакво објашњење. Склопљено примирје давало им је право на цијели шибенски дистрикт. Зато су оспоравали Нелипчићу да задржи иједан дио тога подручја. Наводили су да је и њихова војска продирала на Нелипчићеву територију, али да ипак не полажу никакво право на њу. Нелипчић се није обазирао на ова увјеравања. Власи и његови војници и даље су наставили офанзивне акције према млетачким посједима, почињавајући знатне штете.⁸²⁾ Тада се у Венецији размишљало и о постизању неког сепаратног мира с Нелипчићем. Сматрано је да би у том случају, умјесто постојећих 100, у Шибенику било довољно држати 50 војника.⁸³⁾

У љето 1413, Нелипчићева активност проузрочила је велико узнемирење у Венецији. Овдје је 2. јуна, с видном забрињутешћу, расправљано о извјештају шибенског провизора, који је јављао да цетински кнез намјерава заузети »... totum territorium Sibiricense.« У опширном одговору Млечани су саопштавали да су већ подузели одговарајуће мјере да Сигисмунд оконча ово стање и присили Нелипчића на досљедно поштивање примирја. Одређене наде да ће се стање измијенити и Нелипчић примирити потстицала је и Сигисмундова спремност да с Млечанима ступи у преговоре. За тај задатак био је с млетачке стране одређен задарски капетан Егидио Мауроцено. У оквиру планираних активности, било је предвиђено да се најприје састане са шибенским провизором и детаљно информира о насталој ситуацији. Млечани су пристајали да цетински кнез и даље држи своје утврђење, нису намјеравали правити проблеме

⁸⁰⁾ Дабиновић, *Хрватска повијест*, 250.

⁸¹⁾ Шуњић, *Помјерање млетачких граница*, 48.

⁸²⁾ Исто, 48—49.

⁸³⁾ Šunjić, M.: *Stipendiarii Veneti u Dalmaciji i Dalmatinci kao mletački plaćenici u XV vijeku*, Годишњак Друштва историчара БиХ, 13, Сарајево, 1962, 255.

због Скрадина и неких островичких села које му је додијелио Сигисмунд, али су на крају, ипак, ријешили да подуму напад уколико би сметао Шибенчанима да обаве жетву.⁸⁴⁾

Ако је планирани сусрет и остварен, није унио никаквих измјена у постојеће стање. Поновни шибенски апели за помоћ и одговор формулисан у Венецији 3. новембра 1413. најбоље говоре о томе. Они откривају да је Нелипчић обновио своју активност и опасно угрозио Шибеник. Зато је захтјевана поновна интервенција код Сигисмунда. То је спремно прихваћено, уз обећање да ће се одмах упутити посланик с одговарајућом инструкцијом. Опасност којој је град био изложен илуструје и молба да се тамо упути војно појачање. И овој молби је удовољено. Сигурно су пустошења која је Нелипчић причинио у једногодишњем периоду од завођења млетачке власти октобра 1412, до јесени 1413. била знатна. Шибенско посланство тражило је да се подмире штете од његовог новца у Венецији, у складу с раније постигнутим договором. У овом случају Млечани су спретно избјегли конкретан одговор, уз сасвим неодређену формулацију да су, према њиховом захтјеву, већ заплијенили Нелипчићев новац, али да више ништа не могу учинити. Свој став образлагали су жељом да му не пруже повода за тежа пустошења. Сматрали су да је боље ништа не подумати, док не имадну законску основу за то.⁸⁵⁾

И током наредне године шибенски дистрикт био је изложен разарањима. Посланства из Шибеника и даље су се жалила у Венецији, захтијевајући интервенције које би донијеле промјену.⁸⁶⁾ озбиљност с којом су примана упозорења потврђује и одобрење издано Шибенчанима 16. априла 1414. да на граници према посједима Иваниша Нелипчића подигну утврђење. Савјетовано им је да то изведу што прије и да за трошкове изградње употребе 100 дуката од 300 који су били послани за исплату војника. Износ преко ове суме били су спремни подмирити сами Шибенчани.⁸⁷⁾ Намјера Млечана била је да ратну зону што више удаље од Шибеника и приближе Нелипчићевом територију. Хитност овог захвата подстицао је и извјештај шибенског кнеза, који је још 9. јануара 1414. јављао у Венецију да је неколико противмлетачких избјеглица из Шибеника почело, уз Нелипчићеву помоћ, подизати утврђење у мјесту званом Гребац, на врху брда удаљеног од мора 2—3 миље и око 8 миља од града. Упозоравао је и на опасност која би, у случају изградње утврђења, запријетила шибенском дистрикту.⁸⁸⁾

⁸⁴⁾ Љубић, III.: *Листине о одношајних између Јужнога Славенства и Млетачке Републике*, VII, Загреб, 1882, 121—122 (*Листине VII*).

⁸⁵⁾ Исто, 133.

⁸⁶⁾ Исто, 150—151.

⁸⁷⁾ Исто, 152; Шуњић, *Помјерање млетачких граница*, 49.

⁸⁸⁾ Исто, 151; Исто, 49.

По свему судећи, Нелипчић је у то вријеме појачао притисак на Шибеник. Одговор дат 7. августа 1414. на поновне шибенске жалбе открива план да се убудуће војне снаге из Задра ангажују у сукобу с њим. Тада се у Венецији поставило као проблем и питање дјелатности извјесног Микција, Нелипчићевог подложника. Он је од угарског краља испословао нека имања у шибенском дистрикту у околини Нелипчићевог утврђења. То је Шибенчанима донијело нове проблеме. По ко зна који пут и сада су тражили млетачку интервенцију. Млечани су се, међутим, правдали да још не могу ништа подузети, јер их је обавезивала посебна одредба примирја са Сигисмундом, по којој оно неће бити нарушено дјелатношћу ниједне од страна.⁸⁹⁾

Пошто су пропали сви покушаји да се Нелипчић смири и стање код Шибеника среди, сачинили су Млечани 24. јуна 1415. жалбу у којој су, поред других спорних питања, упознали загребачког бискупа⁹⁰⁾ и са непријатељским држањем Иваниша Нелипчића. Надајући се некој интервенцији с те стране, оптуживали су га да је прекршио уговорено примирје и причинио им многе невоље. Износили су читав историјат проблема који су оптерећивали односе с Нелипчићем, спомињали своје бројне протесте и позивали се на Сигисмундово обећање да ће се ситуација ипак средити.⁹¹⁾ Као и до тада, ништа није остварено.

Нелипчићев положај према Млечанима осјетно је побољшан у прољеће 1416. Тада је цетински кнез загосподарио Омишем. У околностима насталим након Хрвојеве смрти априла 1416, када је отворено питање наслеђства у Омишу, најбоље се снашао Нелипчић. Његова сестра Јелена, Хрвојева удовица, предала му је град непосредно пред свој полазак у Босну и удају за краља Остоју. Он га је у свом посједу задржао све до смрти 1435. Као нови господар Омиша, потврдио је Нелипчић Омишанима 3. маја 1416. сва права »... v(s)uih gñih iminah i cotarih, sacho su do sale stali...«, обећавши да ће их »... pomagati i braniti suprotch suasomu«.⁹²⁾ У овој исправи назива се Нелипчић баном. И сами Дубровчани, у чије познавање тадашњих далматинских прилика тешко да се може посумњати, зову га баном хрватским (banо Chorvacie).^{92a)} С друге стране, у службеним списима тога времена (1414—1419) као бан се спо-

⁸⁹⁾ Листине VII, 164—169.

⁹⁰⁾ Тада је загребачки бискуп био Еберхард, главни Сигисмундов канцелар и заступник у Славонији. Замјењивао је бана и наступао као »vicarius generalis regni«, или као »banatum tepens«. Сигисмунд му је предао врховну судску власт, право именовања државних функционера. Клаић, В.: Повијест Хрвата, III, 99.

⁹¹⁾ Листине VII, 207—208.

⁹²⁾ Miklosich, F.: *Monumenta serbica, Viennae*, 1875, 279—280.

^{92a)} Тада је загребачки бискуп био Еберхард, главни Сигисмундов *blicae Ragusanae cum regno Hungariae*, Budapest, 1887, 259—260 (Dipl. Rag.).

миње Иван Албен од Медведграда. Објашњење овој појави Клаић налази у чињеници што су, у исто вријеме, могла бити и два бана за Хрватску и Далмацију, или, што сматра још вјероватнијим, да Нелипчић тада није признавао Сигисмунда, пошто се ни у једној краљевској повељи тога времена не спомиње међу државним достојанственицима.⁹³⁾ Чини се логичнијим да је управо Сигисмунд, у вријеме када је Нелипчић остао једина снага која се одупирала Млечанима у Далмацији, додијелио цетинском кнезу банску титулу. То на одређен начин потврђују и вијести сплитског нотаријата. Ту се Нелипчић у својству бана јавља од јуна 1413.⁹⁴⁾ И током наредних година, када је званични бан био Иван Албен од Медведграда, Нелипчић се такође спомиње у тој улози.⁹⁵⁾ Управо тада он је и досегао највишу тачку свог политичког значаја у замршеним далматинским приликама почетком XV стољећа.

Нелипчићево запосједање Омиша било је Млечанима сигнал за обустављање до тада врло живих настојања на његовом придобијању. То открива инструкција шибенском кнезу од 29. маја 1416, којом му је остављена могућност да само у случају Нелипчићевог пристанка запосједне Омиш. Рачунало се при томе на услуге *Saracena Cose*, кога је, према неким вијестима, Нелипчић изабрао за каштелана Омиша. Истовремено, заповјеђено је да се Омиш тада преузме мирним путем, а никако тајно или насилно.⁹⁶⁾

Млечани су ускоро потпуно напустили овај план. Нелипчић је задржао свој нови посјед. Штавише, Дубровчани су у октобру 1416. обавјештавали Сигисмунда да је Нелипчићу понуђено преузимање власти на Корчули.^{96а)} Мада ова вијест више одражава нерасположење према дубровачкој управи на отоку него реалну могућност да Нелипчић тамо преузме власт, она ипак указује на ширење дјелокуга његовог утјецаја.

Ситуацију у Далмацији почели су од тада компликовати и све чешћи упади Турака. Чини се да је у ово вријеме био угрожен и Нелипчић. У Трогиру је 10. јануара 1415. било зак-

⁹³⁾ Клаић, *Родословље*, 14.

⁹⁴⁾ Хисторијски архив Задар (ХАЗ), Сплитски архив (СА), 5, 16/1, фол. 80', 7. 6. 1413. И сам Сигисмунд називао је Нелипчића баном. О томе види: *Солдо, Цетина*, 96, нап. 245.

⁹⁵⁾ ХАЗ, СА, 5, 16/3, фол. 13', 5. 3. 1414; Исто, фол. 14', 2. 7. 1414; Исто, фол. 15, 23. 5. 1414; Исто, фол. 16', 4. 1. 1414; Исто, фол. 17', 31. 8. 1414; Исто, фол. 18, 21. 5. 1414; Исто, фол. 18', 30. 4. 1414; ХАЗ, СА, 5, 16/4, фол. 9, 19. 2. 1419; Исто, фол. 11, 28. 12. 1418; ХАЗ, Архив Трогира, 1. 15, фол. 18', 27. 1. 1418.

⁹⁶⁾ *Листине VII*, 224.

^{96а)} *Dipl. Rag.* 262—263.

ључено да му се, у случају потребе, упути 10 балистарија.⁹⁷⁾ Само турски притисак могао га је присилити да за извјесно вријеме одустане од даљњих напада на млетачке посједе. На такав закључак наводи и извјештај шибенског кнеза упућен у Венецију 27. априла 1418. Јављао је о постигнутом примирју с Нелипчићем.⁹⁸⁾ Новост је у Венецији примљена с олакшањем. Крајем маја 1418, одобрено је шибенском кнезу да склопи што дуже примирје, с тим да рок за његово отказивање износи 15 дана.⁹⁹⁾ Након што су претходно уредили односе с Дубровником, Млечани су то покушали остварити и с цетинским кнезом. Мотиви за овај корак лежали су у чињеници што је тада већ било истекло петогодишње примирје са Сигисмундом и на помолу био нови рат. Зато су настојали пасивизирати Нелипчића и ослободити снаге за предстојећи сукоб. Каснији догађаји не искључују могућност да је он овом приликом заиста и пристао на неки споразум.

Неуспјех мировних преговора између Венеције и Сигисмунда крајем 1417. и почетком 1418. био је директан повод за отпочињање нових окршаја. Већ у септембру 1418. ратовало се на неколико страна.¹⁰⁰⁾ Ратне операције обновљене су најприје у сјеверној Италији. Сукоб у Далмацији, овај пут, био је концентрисан око Сплита и Трогира. Они су затражили Нелипчићеву помоћ. Средином септембра 1418. дубровачко Вијеће умољених закључило је да се упути посланство цетинском кнезу.^{100a)} Вјероватно су и Дубровчани настојали осигурати његову наклоност у предстојећим збивањима. И млетачко понашање говори колико је респектована чињеница што се на положају трогирског кнеза налазио Иваниш Нелипчић. Капетану кулфа било је забрањено ударати на град копном, јер је његов евентуални напад с те стране лако могла довести у питање читава акцију. Кад су почетком септембра 1418. Млечани, ипак, ријешили да ударе на Сплит и Трогир, закључили су да настоје ангажовати Пољичане у нападу на Сплит с копна.¹⁰¹⁾ Није познато да ли је тада дошло до њихове координиране акције. Зна се, међутим, да је сарадња Млечана и Пољичана на овом задатку била остварена већ 27. јуна 1418.¹⁰²⁾ Ударајући на Сплит, похарали су Пољичани том приликом подручје Иваниша Нелипчића и потпуно га изо-

⁹⁷⁾ Rački, F.: *Notae*, 265; Andreis, *Povijest Trogira*, I, 146—147.

⁹⁸⁾ *Листине* VII, 261.

⁹⁹⁾ Исто, 261.

¹⁰⁰⁾ Клаић, В.: *Повијест Хрвата*, III, 110.

^{100a)} Jorga, N.: *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XVe siecle*, II, Paris, 1899, 165.

¹⁰¹⁾ *Листине* VII, 264; Шуњић, *Далмација*, 61.

¹⁰²⁾ А. ЈАЗУ. Ј. О, XX-12/17, 6—7.

лирали од града.¹⁰³⁾ Угрожени са двије стране и Спличани су изабрали Нелипчића за кнеза. Током прољећа и љета 1419. он стоји на челу града.¹⁰⁴⁾ Нелипчићево ангажовање на страни Сплићана значило је, у том тренутку, и крај извјесним несугласицама које су раније оптерећивале њихове односе.

Нелипчићево директно учешће у сукобима око Сплита и Трогира не може се прецизно одредити. Може се, ипак, претпоставити да је и тада био активан. Томе у прилог говори и покушај успостављања савеза између Млечана и босанског краља Стјепана Остојића у августу и септембру 1419. Одбијајући савез опћег карактера, који је био предлаган с босанске стране, Млечани су нудили конкретан споразум. Тражили су да им босански краљ помогне у задобијању Трогира и Сплита и у Далмацији када се за то укаже потреба.¹⁰⁵⁾ Млетачки став јасно показује да је тражење савеза са босанским краљем било упорно првенствено против Нелипчића. И босански краљ зазирао је од њега. Ни разна примамљива обећања с млетачке стране нису га могла подстакнути да удари на цетинског кнеза. Истина, ово није био задњи покушај успостављања млетачко-босанског савеза против Нелипчића. Ово питање поново је актуелизирано 1421, када је, након млетачког запосједања Далмације, он постао главна препрека нормалном одвијању трговине између Венеције и Босне.¹⁰⁶⁾

У међувремену, појачан је млетачки притисак на Трогир. У градском Тајном вијећу одлучено је 7. новембра 1419. да сви градски становници и дистриктуалци у року од 3 дана склоне стоку на Нелипчићево подручје, под пријетњом казне од 50 малих либара, или затвора у трајању од 3 мјесеца.¹⁰⁷⁾

У прољеће 1420. Млечани су подузели одлучније мјере. На челу експедиције налазио се адмирал Петар Лоредано. Већ током априла 1420. заузео је Брач, Хвар и Корчулу са сусјед-

¹⁰³⁾ »... hostiliter intraverunt predantes et conburentes tenere Dotem.: A. JAZU, L. O. XX-12/17, 6—7.

¹⁰⁴⁾ *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, XIII, Spalato, 1890, 174—176.

¹⁰⁵⁾ *Листине VII*, 299; Клаић, В.: *Повијест Хрвата*, III, 112—113.

¹⁰⁶⁾ О томе види: Шуњић, М.: Прилози за историју босанско-венецијанских односа 1420—1463, *Хисторијски зборник*, 14, 1961, 119—145.

¹⁰⁷⁾ »... Quod omnes et singule persone tam terrigene quam districtuales Civitatis Traguriensis habentes animalia a pasculo usque ad tres dies proxime futuros debeant dicta animalia reduxisse super districtu Magnifici Domini Johannis Comititis Cetinae sub pena librarum quinquaginta parvorum pro qualibet persoga contrafaciente, et si non habebit unde solveve supradictam penam stabit tribus mensibus in carceribus...» A. JAZU. Л. О, XX-12/9, 89; Andreis, *Povijest Trogira*, I, 151.

ним мањим отоцима. Крајем јуна запосједнути су Трогир и Сплит.¹⁰⁸⁾

Тако су Млечани добили могућност да се потпуно посвете сређивању односа с Нелипчићем. Непосредно након заузимања Трогира, 27. јуна 1420, настојали су постићи што дуже примирје с њим и били спремни примити његово посланство.¹⁰⁹⁾

Нелипчић је, међутим, и сам, прије ове млетачке акције радио на успостављању примирја са Лореданом. У њему је дефинитивно било сазрело сазнање да су Трогир и Сплит изгубљени. Његово посланство нашло се код Лоредана већ 25. јуна 1420, са захтјевом да се ослободи Нелипчићев канцелар Фрањо, који се налазио у млетачком заробљеништву. Истовремено, изнијело је и мировну понуду свог господара, која је садржавала обећање да ни под каквим околностима неће ударити на млетачке посједе.¹¹⁰⁾ Лоредано је пустио на слободу Нелипчићевог канцелара, али није вјеровало у мировну понуду. Када је 29. јуна 1420. давао упутство првом млетачком кнезу у Трогиру, Шиму-ну Детрику, савјетовао му је »... да сељаци држе стражу вани према мјестима кнеза Ивана, како овај не би наносио штете нашим.«¹¹¹⁾ Руковођен ранијим искуством, Лоредано је показао нужну предострожност. Ипак, 14. јула 1420. постигнуто је примирје уз обострана увјеравања да ће бити поштиво.¹¹²⁾ Мада је примирје требало потрајати до Јурјевдана 1421, Нелипчић се није држао погодбе. Већ у децембру 1420. тужили су се Сплићани Венецији да он држи имања њихове комуне и надбискупје. Штете су процјењивали на преко 17 000 дуката. Јављали су, затим, да Нелипчић удара тешке даће на сплитску трговину, допуштајући Пољичанима да пролазе кроз клишки котар и пљачкају сплитску околину. Молили су Млечане да их избаве »... из раља ричућега змаја.«¹¹³⁾

Судећи по овоме, Нелипчић је у јулу 1420. узео само кратак предах у борби с Млечанима. Од тада, они су у сарадњи с босанским краљем тражили ефикасан начин да га сузбију.

¹⁰⁸⁾ Клаић, В.: *Повијест Хрвата*, III, 115; Шуњић, *Далмација*, 65.

¹⁰⁹⁾ Љубић, Ш.: *Листине о одношајих између Јужнога Славенства и Млетачке републике*, VIII, Загреб, 1886, 19—22.

¹¹⁰⁾ Луцић, *Повијесна свједочанства о Трогиру*, II, 928.

¹¹¹⁾ Исто, 928.

¹¹²⁾ Исто, 928—929.

¹¹³⁾ Катић, *Везе приморске Далмације*, 311; Солдо, *Цетина*, 93.

SUMMARY

THE CETINA PRINCE IVANIŠ NELIPČIĆ IN THE POLITICAL TURMOILS IN DALMATIA AT THE END OF 14TH AND DURING THE FIRST DECADES OF 15TH CENTURY

The Cetina prince (knez) Ivaniš Nelipčić belongs to those Croatian feudal landlords who cleverly knew how to link honours at the Croatian mainland with the honours and rule in the Dalmatian cities. In his rise, so characteristic for the end of the 14th and the beginning of the 15th century, three phases could be seen:

I from 1393 to 1403

II from 1403 to 1408

III from 1408 to 1420.

A strong mark in the first phase of his activities in Dalmatia gave the links established with the Bosnian Duke Hrvoje Vukčić-Hrvatinić. In that time their mutual ambitions harmoniously complemented each other because they both wanted to make a breakthrough into the Dalmatian communes, and favourable international circumstances opened for them wide possibilities for a fulfillment of such aspirations.

A futile dynastic overthrow in Croatia at the end of 1403 had a favourable effect on Nelipčić's position in Dalmatia. The larger interest about him, expressed by Sigismund of Luxembourg, Ladislav of Naples, Hrvoje Vukčić and the Dalmatian communes, can tell the best about his grown importance. Nelipčić is the person of the utmost importance; for Sigismund, Ladislav and Hrvoje he was the factor with whom dynastic interests could prevail, and for the communes he could be seen a protection against the foreign conquering aspirations and the lack of city autonomy.

In the period between 1408 and 1420 Nelipčić reached the highest point of his international importance in the entangled Dalmatian political affairs. This was especially notable after 1409 when the Venetians came again into this region. The conflict between Venice and Hungary, that followed after it, soon became a personal fight between the Cetina prince and the Republic. The Venetian conquest of Dalmatia in 1420 brought the change in his position, not that much in respect to his new neighbour but to Bosnia.